

OGROŽANJE NACIONALNE VARNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE IN VKLJUČEVANJE V NATO

Povzetek. *Prispevek predstavlja poizkus povezovanja analize ogrožanja nacionalne varnosti Republike Slovenije z aktivnostmi za vključevanje v Nato. Ravno fenomen ogrožanja varnosti predstavlja ključni katalizator preoblikovanja Nata in sistema nacionalne obrambe v Republiki Sloveniji. V tem smislu se je Nato s konceptom dvojne širitve prilagodil novemu varnostnemu okolju po koncu hladne vojne, Slovenija pa si ne more zagotavljati nacionalne varnosti povsem sama v luči vedno večje transnacionalizacije ogrožanja varnosti. Avtor v članku med drugim ugotavlja, da je želja po članstvu v Natu vzpodbudila intenzivne reforme znotraj obrambnega sistema ter celo sistema nacionalne varnosti. Ravno ta želja predstavlja katalizator izboljševanja delovanja obeh sistemov in torej prispevanja k slovenski nacionalni varnosti.*

Ključni pojmi: *nacionalna varnost, transnacionalno ogrožanje varnosti, Nato, Slovenija, reforme, Akcijski načrt za članstvo*

426

Uvod

Razpravi o nacionalni varnosti Republike Slovenije in o obstoju ter delovanju Nata sta zlasti povezani z ogrožanjem varnosti v sodobnem svetu. Ogrožanje varnosti se skozi čas dejansko spreminja, spreminjajo se naše zaznave ogrožanja in posledično se spreminjajo nacionalni ter mednarodni varnostni instrumenti za spopadanje s starimi in "novimi" grožnjami. Republika Slovenija se je po osamosvojitvi začela soočati z vprašanjem mednarodnih vojaških povezav, kar je kulminiralo v razpravi o nevtralnosti v začetku devetdesetih let in letos v razpravi o članstvu v Natu. Izhodišče tega prispevka je v tezi, da bi se razprava o vključevanju Slovenije v Nato morala še bolj osredotočiti na povezavo med ogrožanjem nacionalne varnosti naše države in mednarodnim varnostnim sodelovanjem. Ravno grožnje varnosti so tisti pojavi, ki bodo bistveno vplivali na obstoj in prihodnji razvoj slovenskega naroda in države. Vendar pa je kognitivna narava fenomena splošnega ogrožanja varnosti takšna, da nas mnogi negativni pojavi ne skrbijo, dokler

* Mag. Iztok Prezelj, mladi raziskovalec na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani.

ne se ne prelevijo v prave grožnje varnosti. Tedaj, mnogokrat nepripravljeni, pa šele začnemo iskati pomoč pri tistih, ki so bili pripravljeni na stopnjevanje ogrožanja varnosti. Obstoj in razvoj slovenskega naroda in države Slovenije so preserne zadeve, da bi jih lahko prepustili površnemu pragmatičnemu prepričanju, da malo bolj mračni scenariji v nevojaškem in tudi vojaškem smislu nikoli in nikdar niso mogoči tudi na našem ozemlju oziroma ozemlju sosednjih držav. Zato argument, da Slovenija ne potrebuje članstva v Natu, ker v tem trenutku ni vojaško ogrožena, zahteva podrobnejšo obravnavo ter osvetlitev v luči sodobnih transnacionalnih groženj varnosti in novih nalog Nata.

Zagotavljanje nacionalne varnosti sodobne države v luči transnacionalnega ogrožanja varnosti

V sodobnem vedno bolj globaliziranem (povezanem) svetu so posamezne grožnje varnosti vse bolj transnacionalnega značaja. Državne meje so nastale zaradi razmejevanja različnih oblik organiziranega življenja na določenem ozemlju, kar pa ni vplivalo preveč na množico pojavov (groženj varnosti v našem primeru), ki se širijo neodvisno od umetno vzpostavljenih meja. Grožnje nacionalni varnosti v eni državi, ki se prenesejo prek meja v druge države, lahko kaj hitro začnejo ogrožati njihovo nacionalno varnost in potemtakem tudi mednarodno varnost. Klasična oblika transnacionalnega ogrožanja varnosti je širjenje oboroženih spopadov, medtem ko med tipične primere sodobnih transnacionalnih groženj varnosti sodijo tihotapljenje ilegalnega konvencionalnega orožja, mamil, nevarnih materialov (vključno z jedrskim orožjem), transferi ilegalnih migrantov, prenašanje nalezljivih bolezni, informacijske disrupcije (ogrožanje klasične in neklasične informacijske infrastrukture, npr. kiber terorizem in kiber kriminal) itd. Posebno kategorijo predstavljajo še onesnaževanje okolja ter naravne in antropogene nesreče.

Iz zgornjega naštevanja sodobnih transnacionalnih groženj varnosti je razvidna tudi njihova pretežno nevojaška narava, kar pa ne pomeni, da pogosto niso posledica vojaških konfliktov ali pa celo njihov vzrok. Transnacionalno širjenje ogrožanja varnosti je torej mnogokrat posledica že stopnjevane grožnje na nacionalni ravni (npr. oboroženi konflikt, konflikt med teroristično skupino in državo, razcvet kriminala itd.) ali pa vzrok nadaljnega stopnjevanja drugih groženj varnosti (npr. povišanje stopnje kriminala v ciljni ali tranzitni državi kot rezultat visoke stopnje ilegalnih migracij). Tesno povezanost med vojaškimi in številnimi nevojaškimi grožnjami varnosti poimenujemo v obramboslovju in varnostnih študijah kot "medsektorsko varnost" ("cross-sectoral security") (Buzan, Waever in Wilde, 1998: 166-191), "prepleteno grožnjo varnosti" ("interwoven threat") (Mandel, 1999: xiii) ali "kompleksno grožnjo varnosti" (Prezelj, 2000). Povezovanje med različnimi grožnjami varnosti prek nacionalnih meja lahko imenujemo tudi transnacionalno kompleksno ogrožanje varnosti. Ta koncept je pomemben zato, ker najhujše družbene krize nastanejo ravno kot kombinacija kriz na več področjih oz. v več varnostnih dimenzijah. O kompleksni grožnji varnosti torej govorimo, ker in ko ekstrem-

no stopnjevanje grožnje varnosti v eni dimenziji vpliva na stopnjevanje groženj varnosti iz drugih dimenzij, pri čemer nacionalne meje niso prevelika ovira. Denimo oboroženi vojaški spopadi velike intenzivnosti vplivajo neposredno ali posredno na rast kriminala, terorizma, okoljskih, gospodarskih, zdravstvenih, identitetnih, političnih, migracijskih in še drugih groženj varnosti. Velja tudi obratno, da ekstremno stopnjevanje nevojaških groženj varnosti povečuje verjetnost ali intenzivnost oboroženega konflikta. Kompleksna grožnja varnosti družbe je v tem smislu grožnja s kompleksnimi vzroki (iz več dimenzij) in kompleksnimi posledicami (v drugih dimenzijah), pri čemer meddržavne meje ne predstavljajo prevelike ovire za njeno širjenje.

Temeljni nacionalni varnostni interes Republike Slovenije je v preprečevanju nastajanja groženj varnosti v drugih državah, predvsem iz iste regije in v zaustavitvi njihovega transnacionalnega prenašanja.¹ Nobena država se sama ne more več upreti transnacionalnemu ogrožanju varnosti. Izolirane unilateralne rešitve transnacionalnih problemov so zgolj parcialne in na dolgi rok dražje. Rešitev pred transnacionalnim ogrožanjem varnosti pa ni v iluzornem izolacionističnem zaprtju meja, temveč v mednarodnem bilateralnem in multilateralnem varnostnem sodelovanju, ki je sestavljeno iz faze skupne opredelitve (skupnega) problema oziroma groženj varnosti, skupne analize možnih ukrepov in nenazadnje izvajanja skupnih ukrepov. Nato se je kot mehanizem kolektivne obrambe po koncu hladne vojne prilagodil novemu zaznavanju ogrožanja varnosti tako, da danes predstavlja enega izmed ključnih mednarodnih stebrov zagotavljanja varnosti v neposredni sosesčini Republike Slovenije. Izkušnje s kriznim upravljanjem na območju nekdanje Jugoslavije so pokazale, da je Nato nujno potreben tudi za učinkovito doseganje nevojaških ciljev drugih mednarodnih organizacij, ki so (bile) aktivne na tem področju.

Koncept dvojne širitve Nata v luči ogrožanja mednarodne varnosti

Ena izmed posledic kompleksnega ogrožanja varnosti je vedno večja večfunkcionalnost mednarodnih varnostnih instrumentov (glej Prezelj, 2001b). Pogosta pomanjkljivost v razpravi o Natu je v tem, da se ga mnogokrat razume zgolj kot klasično vojaško alianso. Sodobni Nato, ki se je dokaj uspešno prilagodil spremembam v varnostnem okolju oziroma ogrožanju mednarodne varnosti, je mnogo več kot zgolj to. McCalla (1996) je postavil koristen model za razumevanje zgodovinske interakcije ogrožanja varnosti in strateških konceptov Nata (glej sliko 1).

¹ Za ponazoritev takšne logike razmišljanja lahko uporabimo razmišljanje nekdanjega ameriškega predsednika Clintona. V svojem govoru na Moskovski državni univerzi leta 1995 je odkrito poudarjal, da ZDA podpirajo ruske politične in gospodarske reforme (organiziranje svobodnih volitev, svoboda tiska, zmanjševanje vojaške oborožitve, zmanjševanje proračunskega primanjkljaja, prehod na tržno gospodarstvo itd.) predvsem zaradi tega, ker je to v njihovem nacionalnem interesu. V tem smislu je reforme označil kot ne samo koristne za Rusijo, temveč tudi za ZDA in ostali svet. Namreč, ruski uspeh pri notranjih političnih in gospodarskih reformah bo zahteval sodelovanje z drugimi državami v prizadevanju za skupno varnost ("common security") (glej Clinton, 1995).

Izhodišče njegove študije je v dejstvu, da so zgodovinsko gledano vojaške zveze nastajale kot odgovor na ogrožanje varnosti iz okolja. Te grožnje so lahko bolj specifične, kar pomeni, da jih je lahko identificirati, ali pa manj specifične v smislu nedirektnega ogrožanja s strani nedržavnih struktur, kar poimenuje s pojmom negotovosti. Odgovor vojaške zveze na omenjene grožnje je prav tako lahko specifičen, kar pomeni obstoj soglasja o primernem odgovoru, ali pa nespecifičen.

Slika 1: Natova opredelitev ogrožanja in odgovora (McCalla, 1996).

Specifična grožnja	
Kvadrant 1: 1949-1951 soglasje o ogrožanju nepopoln odgovor	Kvadrant 2: 1952-1989 jasno opredeljena grožnja z rahlo fluktucacijo v njeni intenzivnosti jasen politični in vojaški odgovor
Nespecifični odgovor	Specifični odgovor
Kvadrant 4: Devetdeseta leta Veliko nedoločenih in nejasnih groženj Manj soglasja o odgovoru	Kvadrant 3: 1989-1991 postopno spreminjanje zaznavanja ogrožanja odgovor ostane nespremenjen
Nespecifična grožnja	

Skozi zgodovino svojega obstoja se je Nato razvijal v smislu različnega kombiniranja specifičnosti ogrožanja in specifičnosti odgovora. V obdobju od ustanovitve do 1951 je bil vir ogrožanja s strani Sovjetske zveze jasno opredeljen, vendar pa ni bilo povsem jasno, kakšen odgovor bi bil najprimernejši (Kvadrant 1). Po korejski vojni je bila sovjetska grožnja kljub občasni fluktucaciji še bolj jasna, Nato pa je tudi uspel oblikovati primerno stopnjo soglasja glede odgovora (Kvadrant 2). Po letu 1989 je postalo jasno, da grožnja oboroženega napada s strani Sovjetske zveze ne obstaja več, kar je povzročilo splošno soglasje o nespecifičnosti ogrožanja Nata, odgovor pa je še vedno ostal specifičen (Kvadrant 3). Po razpadu Sovjetske zveze in Varšavskega pakta je izginila grožnja, ki je motivirala nastanek in vzdrževala kohezivnost Nata. Bertram (1995: 19) je v tem kontekstu ugotavljal, da so številne grožnje začele ogrožati posamezne članice na dokaj različen način, kar pomeni, da ogrožanje varnosti ni imelo več združevalnega značaja, temveč delitvenega. Kvadrant 4 prikazuje položaj, ko Nato dojema "nove" nespecifične grožnje varnosti² in skuša najti primeren specifičen odgovor nanje, kar je v luči ogrožanja *raison-d'être* vsake varnostne organizacije. Dilema o smiselnosti nadaljnega obstoja Nata je bila resno izpostavljena in Nato je enostavno moral začeti s procesom svoje rein-

² Večina takoimenovanih novih groženj varnosti sploh ni novih. Kriminal, ilegalne migracije, okoljski in gospodarski problemi obstajajo že zelo dolgo, vendar jih stroka in politika nista toliko opredeljevali v varnostnem smislu, kot se je to začelo dogajati v začetku devetdesetih let (za več o tem glej Prezelj, 2001a).

stitucionalizacije oziroma iskanja smisla obstoja v spremenjenem varnostnem okolju. Lepgold (1998: 80) je za razlago ohranitve Nata kot mednarodne organizacije uporabil Keohanovo ugotovitev s področja teorije režimov, da je lažje prilagajati obstoječe institucije kot ustanavljati nove. Poleg tega so države članice začele ugotavljati, da je v spremenjenih okoliščinah njihova nacionalna varnost neposredno odvisna od varnosti v Srednji in Vzhodni Evropi, kar je privedlo do preoblikovanja njihovih varnostnih interesov. Po Asmusu (1997: 68) se je v Natu v devetdesetih letih začela dvojna širitev: širitev funkcij in članstva. Širitev funkcij na operacije izven območja Nata je bila potrebna kot odgovor na drugačne grožnje evropski oziroma transatlantski varnosti, širitev članstva pa, ker države Srednje in Vzhodne Evrope želijo uživati isto stopnjo varnosti in stabilnosti kot zahodne države že vrsto let.

Funkcionana širitev v smislu operacij v podporo miru in za vsiljevanje miru je bila spodbujena ravno s konflikti na področju nekdanje Jugoslavije. Po izbruhu vojne v Bosni in Hercegovini je bilo vedno bolj jasno, da diplomatska prizadevanja ne bodo uspešna brez kredibilne grožnje z vojaško silo in politično voljo za njeno uporabo (Schulte, 1997: 19, 27). Nato je predstavljal edino organizacijo, ki je lahko opravila to funkcijo, seveda vzporedno s korenito interno reformo, intenzivnim povezovanjem z drugimi mednarodnimi organizacijami in tudi vključevanjem članic Partnerstva za mir. V tem smislu so članice Nata v strateškem konceptu iz leta 1999 še vedno ugotavljale, da je uporaba oboroženih sil za potrebe kriznega upravljanja očitno nujna za preprečevanje nastajanja in širjenja konfliktov oziroma kriz, ki bi lahko ogrozile evropsko varnost.

Nato ima poleg striktno vojaških funkcij tudi številne manj vojaške. Že v Rimski deklaraciji iz 1991 so članice Nata ugotovile, da se je zaradi prenehanja obstoja grožnje množičnega napada, povečal pomen doseganja ciljev s političnimi sredstvi, ki jih formalizirata 2. in 4. člen Washingtonske pogodbe (Rome Declaration on Peace and Cooperation, 1991). Člen 4 omogoča Natu neomejeno politično diskusijsko funkcijo v obliki foruma za razpravljanje o kakršnihkoli zadevah, ki so v interesu držav članic, torej tudi nevojaških grožnjah varnosti. Krepitev političnih dejavnosti Nata na mednarodnem varnostnem področju (izven ozemlja držav članic) je mnogokrat vidna tudi v obliki preprečevanja nastajanja kriz (preventivna diplomacija). Člen 2 Washingtonske pogodbe pa omogoča Natu, da se ukvarja z gospodarskimi vprašanji, ki so obrambne ali varnostne narave. S tovrstno specializacijo na gospodarskem področju se je Nato izognil podvajanju dejavnosti z drugimi mednarodnimi organizacijami, saj se ukvarja predvsem s problematiko obrambne industrije in obrambnih izdatkov (glej dejavnosti Natovega Odbora za gospodarstvo).

Natov Odbor za izzive sodobne družbe se ukvarja s splošnimi in predvsem obrambnimi ekološkimi problemi in celo zdravstvenimi problemi. V sklopu najrazličnejših projektov prihaja do intenzivne izmenjave civilnih in vojaških okoljskih podatkov, s katero želi Nato razumeti povezavo med okoljskimi problemi in varnostjo. Denimo, v eni izmed svojih študij Nato eksplicitno izpostavlja lastni interes po zmanjšanju negativnih okoljskih pojavov, kot so sprememba klime, tanjšanje ozonske plasti, poplave, velike suše ipd., ker bi utegnile povzročiti množične

migracije in posledične konflikte za omejene vire (glej *Environment and Security in an International Context*, 1996). Nadalje Natov odbor za znanost spodbuja znanstveno sodelovanje med znanstveniki iz držav Nata ter tudi partnerskih držav. V sklopu civilnega kriznega načrtovanja se Nato tudi ukvarja z zaščito in reševanjem v nesrečah ter s koordinacijo humanitarne pomoči. Leta 1998 je bil Ustanovljen Evroatlantski center za koordinacijo ukrepanja ob nesrečah (Euro-Atlantic Disaster Response Unit), ki je usklajeval prizadevanja za pomoč ob poplavah v zahodni Ukrajini, Romuniji ter Madžarski, ob potresu v Turčiji leta 1999 itd. S humanitarno pomočjo pa se je ukvarjal med kosovsko krizo.

Nato je torej ob ohranitvi svoje klasične sposobnosti (kolektivna obramba) pridobil vrsto novih funkcij, ki bolj ali manj posredno in z večjim ali manjšim sodelovanjem lahko prispevajo k nacionalni varnosti Republike Slovenije. Poglejmo si še ogroženost nacionalne varnosti Republike Slovenije, kar bo predstavljalo osnovo za razpravo o Sloveniji in Natu.

Ogrožanje nacionalne varnosti Republike Slovenije

Ogrožanje nacionalne varnosti Republike Slovenije bomo za potrebe tega članka ocenili s prikazom nekaterih ugotovitev iz:

1. analize krovnega nacionalnovarnostnega dokumenta,
2. analize slovenskega javnega mnenja in
3. kvantitativne (objektivizirane) analize indikatorjev ogrožanja varnosti.

Republika Slovenija je opredelila vojaške in nevojaške vire ogrožanja nacionalne varnosti (države, državnih institucij in državljanov) v krovnem nacionalnovarnostnem dokumentu (sedaj veljavna Resolucija o strategiji nacionalne varnosti RS, 2001 in nekdanja veljavna Resolucija o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti RS, 1993). V dokumentu iz leta 1993 je država izpostavila vojaško ogrožanje, ogrožanje notranje varnosti z nasilnimi sredstvi in ogroženost življenjskega okolja. V nekaterih primerih bolj v drugih pa manj specifična resolucija iz leta 2001 ugotavlja, da živimo v varnostnem okolju, v katerem se je zmanjšala stopnja vojaške ogroženosti in stabilnosti, povečalo pa se je število različnih nevojaških tveganj in virov ogrožanj, ki so tudi vedno bolj razpoznavni. Izraženo je tudi spoznanje, da so viri ogrožanja medsebojno pogosto povezani in soodvisni, ter da učinkujejo transnacionalno. Novi krovni dokument ne identificira več zgolj političnih, vojaških, notranjevarnostnih in okoljskih virov ogrožanja, temveč tudi gospodarske (gospodarske blokade in energetska kriza), zdravstveno-epidemološke in informacijske.

Analiza obeh dokumentov kaže, da se vir vojaških groženj varnosti Republike Slovenije nahaja v Jugovzhodni Evropi ali pa v širši destabilizaciji razmer po svetu. Med vojaškimi viri ogrožanja je resolucija iz leta 1993 izpostavljala ogrožanje v obliki potencialnih vojaških spopadov med nekdanjimi republikami SFRJ, morebitnih zahtev in poskusov popravljanja nepravilnih meja in oživitve konfliktnih vprašanj ter žarišč v celotni Evropi, ki bi lahko privedla do zastoja v integracijskih procesih. Resolucija iz leta 2001 še vedno predvideva možnost poslabšanja varnostnih raz-

mer v regiji jugovzhodno od ozemlja Republike Slovenije, medtem ko bi bil obo-roženi spopad večjih razsežnosti, ki bi neposredno ogrozil Slovenijo, možen le ob pojavu globoke evropske ali svetovne krize. Resolucija med vojaškimi grožnjami varnosti izpostavi grožnjo z agresijo in vojaški napad, kar pa je v drugih dokumen-tih s področja vojaške obrambe še natančneje razdelano na grožnje z vojaško silo brez poseganja na ozemlje Republike Slovenije, udare iz razdalje, uporabo sil in sredstev za nekonvencionalno vojskovanje, agresijo s teritorialno, časovno in voja-ško omejenimi cilji in agresijo z radikalnim ciljem ob širši destabilizaciji razmer v Evropi.

Na Obramboslovnem raziskovalnem centru pri FDV kontinuirano, z nekajlet-nim zamikom, analiziramo slovensko javno mnenje o ogrožanju varnosti Republike Slovenije. V tem trenutku razpolagamo s podatki o zaznavanju ogrože-nosti za leto 1990, 1994, 1999 in 2001.

V zadnji javnomnenjski raziskavi, ki je temeljila na reprezentativnem vzorcu (N = 1095) slovenske populacije, so respondenti na štiristopenjski lestvici ocenjevali 19 nevojaških in vojaških pojavov, ki bi utegnili ogroziti varnost Slovenije. Respondenti so lahko ponujene pojave opredelili kot veliko grožnjo (4), srednjo grožnjo (3), majhno grožnjo (2) ali kot nikakršno grožnjo ("dejavnik sploh ne ogroža varnosti Slovenije") (1). Konec leta 2001 je slovenska javnost intenzivneje zaznavala nevojaške kot vojaške grožnje varnosti (glej tabelo 1). Najmočnejše zazna-ne grožnje so bile mamila (s povprečnim odgovorom 3,41), kriminal (3,28), pro-metne nesreče (3,24), brezposelnost (3,14), uničevanje okolja (3,07) in revščina (3,05), ki očitno presegajo predstavo srednje grožnje varnosti, medtem ko terori-zem (2,09), konflikti na ozemlju nekdanje Jugoslavije (2,09) in vojaške grožnje s strani drugih držav (1,79) ne predstavljajo niti srednje grožnje varnosti.

Tabela 1: Koliko po vašem mnenju naslednji dejavniki ogrožajo varnost Slovenije? (Prikazan je povprečni odgovor na lestvici od 1 do 4) (SJM Nacionalna in mednarodna varnost, 2001).

Grožnja varnosti Slovenije	Povprečna vrednost odgovora
mamila, narkotiki	3,41
kriminal	3,28
prometne nesreče	3,24
brezposelnost	3,14
uničevanje okolja	3,07
revščina	3,05
majhna nataliteta, zmanjševanje števila rojstev	3,00
gospodarski problemi	2,99
samomori	2,88
razprodaja družbenega premoženja	2,87
naravne in tehnološke nesreče	2,76
begunci, ilegalci, priseljenci	2,74
notranjepolitična nestabilnost	2,53
nalezljive bolezni - AIDS ipd.	2,43
zaostajanje na področju znanosti in tehnologije	2,33
skrajni nacionalizem	2,20
terorizem	2,09
konflikti na ozemlju nekdanje Jugoslavije	2,09
vojaške grožnje s strani drugih držav	1,79

Rezultati iz zgornje tabele torej kažejo, da slovenska populacija daleč najšibkeje zaznava vojaško ogrožanje varnosti, kar pa še ne pomeni, da ga ne zaznava. Tudi (oboroženi) konflikti na ozemlju nekdanje Jugoslavije in grožnje s strani terorizma predstavljajo majhno grožnjo varnosti za slovensko populacijo.³

Primerjava zgornjih rezultatov s predhodnimi raziskavami Obramboslovnega raziskovalnega centra iz leta 1999 in 1994 pokaže, da se zaznavanje groženj varnosti pri slovenski populaciji ni bistveno spremenilo. Tudi tedaj so namreč bile nevojaške grožnje bolj intenzivno zaznane kot vojaške. Izjema je seveda leto 1990, ko je slovenska populacija zaznavala vojaško grožnjo varnosti predvsem od znotraj (možnost državljanske vojne v Jugoslaviji in možnost intervencije JLA v Sloveniji) in ne od zunaj (vojaške grožnje drugih držav) (glej SJM, 1990).

³ Statistična analiza zaznavanja ogrožanja varnosti med slovenskimi srednješolci je podobno pokazala primat nevojaških groženj nad vojaškimi. Srednješolska populacija je vojaške grožnje varnosti s strani drugih držav tudi zaznala z najmanjšo intenzivnostjo, medtem ko so bili kriminal, brezposelnost in uničevanje okolja ravno tako opredeljeni kot najhujše grožnje varnosti (glej Slovenska mladina in vojaški poklic, 2000:3).

Avtor članka (glej Prezelj, 2000) je izvedel primerjalno oceno ogrožanja nacionalne varnosti 41 evropskih držav na podlagi 37 indikatorjev, ki označujejo intenzivnost pojavov, katere razumemo kot potencialne grožnje nacionalni varnosti.⁴ Indeks ogrožanja varnosti, ki lahko zavzame vrednosti od 1 - 2 (ni ogroženosti), 2 - 3 (minimalna ogroženost), 3 - 4 (srednja ogroženost), 4 - 5 (močna ogroženost), 5 - 6 (zelo močna ogroženost) in 6 - 7 (izjemna ogroženost) in je vsota relativnih vrednosti ogrožanja varnosti po posameznih dimenzijah ogrožanja (vojaški, gospodarski, ekološki, zdravstveni, kriminalni, teroristični, politični, identitetni in kulturni), pokaže za Slovenijo, da v nobenem primeru ne dosega visoke stopnje ogroženosti nacionalne varnosti. Skupna vrednost indeksa je bila 2,53, kar je postavilo Slovenijo na 32 mesto izmed 41 držav. Slovenija bi bila primerjalno gledano še manj ogrožena, če bi bila deležna boljše ocene glede stopnje nesvobode gospodarstva (posledica majhne odprtosti za tuje investicije) in bi imela razrešeno ozemeljsko vprašanje s sosednjo Hrvaško. Statistična analiza nekaterih indikatorjev vojaškega ogrožanja varnosti je tudi pokazala, da je Slovenija vojaško neogrožena (glej Prezelj, 2001a).

V tem poglavju lahko na podlagi treh uporabljenih metod sklenemo, da Slovenija vojaško v tem trenutku ni ogrožena, zato na zaznavni ravni prevladujejo nevojaške grožnje varnosti. Republika Slovenija identificira številne nevojaške grožnje varnosti in ne pozablja na resnost potencialnih vojaških groženj varnosti. Zaznana je transnacionalnost ogrožanja in povezanost med posameznimi grožnjami varnosti, kar Slovenijo izpostavlja velikemu številu potencialnih destabilizirajočih pojavov, ki se lahko v večji ali manjši meri sprožijo v vsakem trenutku. Številski indikatorji pojavov, ki jih stroka razume kot grožnje varnosti, so pokazali, da Slovenija v primerjalnem smislu ni preveč ogrožena.

Slovenija in Nato v luči ogrožanja varnosti

Članstvo v sistemu kolektivne obrambe je strateški cilj Republike Slovenije na zunanjem varnostnem področju. Po prepričanju slovenske oblasti je eden izmed glavnih razlogov Republike Slovenije za vključevanje v Nato ravno okrepitev varnosti in prispevanje k lastnemu dolgoročnemu razvoju (glej Nacionalna strategija RS za vstop v Nato s prilogami, 1998: 36). Vendar nekateri niso prepričani v zgor-

⁴ Primerjalna ocena ogrožanja nacionalne varnosti je obsegala analizo intenzivnosti vojaških groženj varnosti (intenzivnost konflikta glede na obseg in trajanje, intenzivnost konflikta glede na število žrtev, nasilno izražanje etničnih konfliktov, ozemeljski spori), ekonomskih groženj varnosti (BDP na prebivalca, stopnja nezaposlenosti, indeks človekovega razvoja, stopnja nesvobodne ekonomije), okoljskih groženj varnosti (število mrtvih in prizadetih v naravnih in antropogenih nesrečah, pomanjkanje vode), političnih groženj varnosti (nespoštovanje človekovih pravic, korupcija, nesvoboda medijev, nespoštovanje političnih pravic, nespoštovanje državljanskih svoboščin), zdravstvenih groženj varnosti (smrtnost otrok do 5 leta, povprečna dolžina življenja, število obolelih za AIDS-om in tuberkulozo), kriminal (število kriminalnih dejanj, umorov, primerov tihotapljenja drog), terorizem (obstoj terorističnih organizacij in število njihovih napadov) in identitetne ter kulturne grožnje varnosti (velika etnična, rasna, verska in jezikovna heterogenost, velika migracijska stopnja, število beguncev v izvorni in ciljni državi in velikost interno razseljene populacije).

njo trditev zaradi tega, ker ne verjamejo, da bi v prihodnosti Slovenija vendarle lahko bila vojaško ogrožena, niti ne vidijo potrebe po obstoju Slovenske vojske, enačijo Nato izključno z mehanizmom izvrševanja ameriških unilateralnih interesov in menijo, da bo članstvo v Natu ogrozilo suverenost Republike Slovenije. Ničesar od omenjenega ne drži, hkrati pa vendarle drži misel, da bo Slovenija v varnostnem smislu preživela tudi brez članstva v Natu. Vključevanje Slovenije v Nato torej ni vprašanje neposrednega preživetja, temveč je vprašanje dolgoročnega kvantitetnega in kvalitativnega prispevanja Slovenije k evropski oziroma transatlantski varnosti in prispevanja držav iz tega področja k varnosti Slovenije. NATO je vojaška zveza najbolj demokratičnih držav na svetu (z izjemo Turčije), ki se je oblikovala in deluje na podlagi vrednot, katerim prisega tudi Slovenija (npr. svoboda, demokracija, vladavina prava, stabilnost, varnost, mir itd.). Tudi takšne države imajo oborožene sile, ki med seboj multilateralno in bilateralno sodelujejo. Postati nevtralna država v smislu "finlandiziranega" sanitarnega kordona med nemirno Jugovzhodno Evropo in stabilnim delom Evrope sploh ni opcija v sodobnem varnostnem okolju, saj ni jasno, v zvezi s katero vojaškopolitično grožnjo bi bili nevtralni. Ni povsem jasno, kako bi lahko bila Slovenija nevtralna v zvezi s sodobnimi transnacionalnimi grožnjami varnosti, kot so tihotapljenje ilegalnega konvencionalnega orožja, mamil, nevarnih materialov (vključno z jedrskim orožjem), transferi ilegalnih migrantov, prenašanje nalezljivih bolezni, informacijske disrupcije (ogrožanje klasične in neklasične informacijske infrastrukture, npr. kiber terorizem in kiber kriminal), onesnaževanje okolja ter naravne in antropogene nesreče. Izkušnje s kriznim upravljanjem v nekdanji Jugoslaviji so pokazale, da enostavno mora obstajati nek mednarodni mehanizem, ki z vojaškimi sredstvi preprečuje (nadaljnje) stopnjevanje teh virov ogrožanja v oborožene (vojaške) konflikte.

Potrebno se je zavedati, da je ogrožanje sodobne varnosti izjemno spremenljiva kategorija, kar se kaže v nepredvidljivosti izbruhov ogrožanja varnosti, transnacionalnosti in kompleksnosti ogrožanja varnosti. Stopnjevanje terorističnega ogrožanja varnosti 11. septembra je pokazalo, da so v zelo kratkem času možne velike in nepojmljive spremembe (npr. gospodarska kriza, začetek povračilnih vojaških operacij itd.). Živimo v času, ko na kognitivni ravni prevladujejo nevojaški viri ogrožanja varnosti, ki pa se zaradi povezanosti groženj lahko zelo hitro spremenijo v vojaške vire ogrožanja na nacionalni in mednarodni ravni. Iz tega razloga mora Republika Slovenija posedovati in vzdrževati oborožene sile, ki so tako razvite in oblikovane, da jih lahko učinkovito uporabimo za spopadanje s klasičnimi (vojaškimi) in neklasičnimi grožnjami doma in v tujini. Nato je nedvomno organizacija, ki lahko prispeva in je prispevala k preprečitvi razvijanja kompleksnega ogrožanja v neposredni okolici Republike Slovenije.

Članstvo v Natu ne bi ogrozilo slovenske suverenosti, saj bi Slovenija lahko enakopravno soodločala o vseh elementih varnostne politike Nata. Nato ni samo podaljšek ameriških interesov, temveč tudi podaljšek interesov ostalih osemnajstih članic. Če te članice popuščajo pred ameriškim interesom, potem je to njihov problem in odraz razmerja moči, ki je viden povsod drugod, torej tudi v drugih mednarodnih forumih. Članstvo v Natu bi ogrozilo slovensko suverenost točno toliko, kot bi to sama hotela. Tudi morebitno dopolnilo 8. člena slovenske ustave z dolo-

čilom, da bi Slovenija lahko z zakonom prenesla izvrševanje dela svojih suverenih oblastnih pravic na meddržavne institucije vključuje dovolj nacionalnih varovalk (npr. sprejemanje zakona v Državnem zboru), ki bi preprečile kakršnokoli neprosivoljno odstopanje suverenosti. Članstvo v Natu tudi ne pomeni, da bi bile pri nas "tuje" vojaške baze, razen če bi bilo to v neposrednem varnostnem interesu Slovenije (npr. preprečevanje stopnjevanja ogrožanja varnosti v Jugovzhodni Evropi). Enote Nata torej ne bi mogle biti stacionirane v Republiki Sloveniji, če ne bi bili neposredno ali vsaj posredno ogroženi.

Strošek za članstvo v Natu je strošek za našo varnost. V razpravi o Sloveniji in Natu je potrebno pojasniti, da je težko vedeti, kdaj se ti stroški izplačajo. Izplačilo teh stroškov je v obliki varnega okolja, ki bo omogočal obstoj slovenskega naroda in tudi nemoten razvoj v gospodarskem, kulturnem in duhovnem smislu. Zelo lahko je pozabiti na to logiko, če že živimo v relativno varnem okolju. Včlanitev Slovenije v Nato bo tudi zelo verjetno doprinesla k povečanju splošnega investicijskega in kreditnega ratinga Slovenije, kar posredno pomeni prispevanje k gospodarskemu razvoju in v tem smislu višji stopnji gospodarske varnosti.

Že samo sodelovanje Republike Slovenije z Natom prek mehanizma Akcijskega načrta za članstvo je posredno in neposredno prispevalo k nacionalni varnosti naše države. Širok spekter priprav za Nato poteka v skladu z Akcijskim načrtom za članstvo (Membership Action Plan - MAP, 1999), ki predvideva aktivnosti v petih dimenzijah (politična in gospodarska dimenzija, obrambno/vojaška dimenzija, dimenzija v zvezi z viri, varnostna dimenzija in pravna dimenzija). Deklarirani cilj MAP je kar najbolj pripraviti kandidatke za članstvo na izzive pravega članstva v Natu, vendar pa ravno s tem v kombinaciji z željo po članstvu ustvarja trenutno najboljšo možno podlago za učinkovito zagotavljanje vojaške, obrambne in celo nacionalne varnosti. Slovenija ima že sedaj velike varnostne koristi od intenzivnega izvajanja aktivnosti, ki so zapisane in predvidene v letnih nacionalnih programih za izvajanje MAP, četudi ji izpolnjevanje samozadolžitev nujno ne prinaša garancij za samo članstvo. Pričakovanja Nata v politično-gospodarski, obrambni in varnostni dimenziji se neposredno nanašajo na krepitev sposobnosti ali načel za zagotavljanje nacionalne varnosti.

V politično-gospodarski dimenziji Nato pričakuje, da kandidatka (Slovenija) rešuje mednarodne (etnične, ozemeljske in druge) spore na miroljuben način, izkazuje zavezanost pravni državi in človekovim pravicam, oblikuje ustrezen civilni nadzor nad oboroženimi silami, spodbuja stabilnost in blaginjo z gospodarsko svobodo, socialno pravičnostjo in okoljevarstveno odgovornostjo. Tu gre torej za zagotavljanje nizke stopnje ogrožanja varnosti na svojem ozemlju.

V obrambni dimenziji pričakuje Nato predvsem oblikovanje vojaških sposobnosti za prispevanje h kolektivni obrambi in novim nalogam Zveze, kar pa je v osnovi nemogoče brez primerne vojske za izvajanje nacionalne obrambe. Tako je danes strateški cilj reforme oboroženih sil vzpostavitev moderne, učinkovite, racionalne, majhne in dobro opremljene vojske, ki omogoča izvajanje nacionalne obrambe, sodelovanje pri kolektivni obrambi in v operacijah v podporo miru. Nenehno spreminjajoče se mednarodno varnostno okolje zahteva nenehno funkcionalno in organizacijsko prilagajanje oboroženih sil Republike Slovenije, vendar

je za Slovenijo in še druge kandidatke indikativno, da so ravno prizadevanja za članstvo v Natu zelo močno prispevala k splošnim reformam oziroma prizadevanjem za izboljšave na obrambnem in vojaškem področju. V zvezi s stanjem v naši vojski je bilo narejenih tudi nekaj tujih analiz, izmed katerih bi tu izpostavili takoi-menovano Garrettovo (ameriško) študijo, ki je denimo opozarjala na "votlo strukturo Slovenske vojske" v smislu slabe kadrovske popolnjenosti večine enot in posledične popolne odvisnosti od sistema mobilizacije z rezervisti, ki se ne usposablajo veliko, kar ohranja pripravljenost vojske za boj in druge operacije na relativno nizki ravni. Stanje se izboljšuje in lahko celo ugotovimo, da imamo boljše vojsko, odkar si resno prizadevamo za vključitev v Nato.

V obrambni dimenziji je zelo pomembno spoznanje, da ne gradimo obrambnega sistema in vojske za Nato, temveč zaradi sebe (glej Učinkovito vojsko hočemo sami in ne zaradi Nata, 2001: 4). Pomembno je tudi spoznanje v vojski, da bo "sprejem v Nato predstavljal posledico in ne pogoj za spremembe" (Presenečenj v SV ne bo več, 2001: 10). V tem smislu je bila v spremnem besedilu predloga Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o zagotavljanju sredstev za realizacijo temeljnih razvojnih programov obrambnih sil Republike Slovenije v letih 1994 - 2003 (2001: 12) zapisana ugotovitev, da je izvedba oziroma nadaljevanje projektov in programov posodabljanja Slovenske vojske nujno tudi v primeru, če država ne bo povabljen v članstvo v Natu. Uresničitev takih projektov (npr. programi oblikovanja in opremljanja sil za posredovanje, dopolnjevanja sistema poveljevanja in kontrole, dopolnjevanje logistike Slovenske vojske, posodabljanje sistema zračne obrambe itd.) namreč pomeni, "da bomo zagotovili sposobnost Slovenske vojske za odvrčanje vojaškega ogrožanja oziroma za vojaško obrambo države ter izvrševanje drugih z zakonom predpisanih nalog". Podobno je tudi v Splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske (2001: 9366) pod izhodišči za nadaljno preoblikovanje, razvoj in opremljanje Slovenske vojske zapisano, da je "razvoj treba usmeriti tako, da bo država sposobna zavarovati svojo varnost tudi z vojaško obrambo, ne glede na to, ali bo povabljen v članstvo v Nato". Zato je cilj splošnega dolgoročnega programa oblikovanje sodobne, učinkovite in racionalne vojaške organizacije, ki bo lahko hkrati zagotavljala nacionalno obrambo, se vključevala v sistem kolektivne obrambe in aktivno prispevala k stabilnosti v strateškem in regionalnem okolju.

Poleg tega je težnja po članstvu v Natu tudi prispevala k povečevanju vojaškega sodelovanja Republike Slovenije pri zagotavljanju varnosti v jugovzhodni Evropi. Ravno v Nacionalni strategiji RS za vstop v Nato (1998: 36) je bilo ugotovljeno, da je ključnega pomena za verodostojnost in uresničljivost naše kandidature tudi konstruktivna vloga Slovenija v mednarodnih odnosih, še posebej v Jugovzhodni Evropi. Po drugi strani pa je povsem naravno, da država, ki nima eskaliranih nacionalnovarnostnih problemov doprinaša več k mednarodni varnosti v lastni regiji. Iz teh razlogov se Slovenija vsako leto bolj trudi, da z vojaškimi in nevojaškimi sredstvi sodeluje v mednarodnih prizadevanjih za krepitev varnosti in stabilnosti Jugovzhodne Evrope. Pri vojaškem prispevanju je potrebno omeniti sodelovanje v lanskem letu z okrog 100 mirovniki v SFOR, KFOR, UNFCIYP, UNTSO in UNMIK/UNMAS. Pri nevojaških oblikah prispevanja pa je potrebno

izpostaviti vedno večje policijsko sodelovanje v mirovnih operacijah (v Albaniji, Makedoniji, na Kosovu in Timorju) in vedno večjo vlogo v Paktu stabilnosti (denimo Slovenija je v prvi polovici leta 2001 opravljala vlogo sopredsedujoče države prvega delovnega omizja o demokratizaciji in človekovih pravicah). Poleg tega pa ne moremo mimo vidnega in naraščajočega doprinosa Mednarodnega sklada za razminiranje (International Trust Found) z operacijami v Albaniji, BIH, Makedoniji ter na Hrvaškem in Kosovu.

V varnostni dimenziji Nato pričakuje, da se zagotovi zadostno varovanje najbolj občutljivih informacij. V tem smislu je Slovenija ratificirala Zakon o tajnih podatkih (2001), ki je vzpostavil celoten spekter pravil o ravnanju z zaupnimi materiali in določa novo klasifikacijo tajnosti ("strogo tajno", "tajno", "zaupno" in "interno"). S tem smo dosegli komplementarnost v ravnanju s tajnimi podatki, višjo stopnjo njihove varnosti in tudi zaupanja s strani Nata in drugih mednarodnih organizacij s pripadajočimi nacionalnimi institucijami za normalno izmenjavo teh podatkov. Mednarodno varnostno sodelovanje Slovenije za preprečevanje in omejevanje virov ogrožanja iz neposredne okolice bo s tem bolj intenzivno in verjetno bolj učinkovito.

V pravni dimenziji je potrebno uskladiti slovensko zakonodajo z Natovim "acquisom", kar v luči slovenskega nacionalnovarnostnega interesa pomeni tudi odpravo pravnih ovir za učinkovito izvajanje vojaških operacij v varnostnem okolju Republike Slovenije (zagotavljanje nacionalne varnosti s sodelovanjem v operacijah v podporo miru v Jugovzhodni Evropi) in pravno pokritje statusa tujih vojakov pri nas, če jim seveda dovolimo prihod.

Uresničevanje Akcijskega načrta za članstvo v Natu je spektralno tako široko, da presega aktivnosti Ministrstva za obrambo in Ministrstva za zunanje zadeve. Zato je bila ustanovljena Medresorska delovna skupina za sodelovanje Republike Slovenije z Natom in članicami Partnerstva za mir z nalogo vzpodbujanja, organiziranja, usmerjanja, vodenja in analiziranja vseh aktivnosti med Republiko Slovenijo in Natom, še posebno pa za koordiniranje, usmerjanje in izvajanje pravočasnih priprav za članstvo v Natu (Poslovnik Medresorske delovne skupine za sodelovanje Republike Slovenije z Natom in članicami Partnerstva za mir, čl. 3, 2000). Ta medorganizacijska delovna skupina ima pet stalnih delovnih skupin, ki po vsebini ustrezajo dimenzijam delovanja v letnih nacionalnih programih za izvajanje Akcijskega načrta za članstvo (delovna skupina za politične in ekonomske zadeve, obrambne in vojaške zadeve, zadeve v zvezi z viri, varnostne zadeve in pravne zadeve), in kar nekaj "začasnih" delovnih skupin. Bistveno za ta članek je dejstvo, da člani različnih delovnih skupin prihajajo s številnih ministrstev, uradov in služb. Stalni in nestalni člani medresorske delovne skupine namreč ne prihajajo samo z Ministrstva za obrambo, Ministrstva za zunanje zadeve, Generalštaba in Stalne misije RS pri Natu, temveč tudi z Ministrstva za ekonomske odnose in razvoj, Ministrstva za finance, Ministrstva za gospodarske dejavnosti, Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Ministrstva za notranje zadeve, Ministrstva za okolje in prostor, Ministrstva za pravosodje, Ministrstva za promet in zveze, Ministrstva za zdravstvo, Ministrstva za šolstvo, znanost in šport, Kabineta predsednika vlade, SOVE, Urada vlade za informiranje, Službe vlade za zakonodajo, Statističnega urada RS in po potrebi še iz dru-

gih institucij. To je pomembno zato, ker so ravno priprave na morebitno članstvo spodbudile horizontalne interakcije med simptomatično nepovezanimi vladnimi resorji, kar je nedvomno prispevalo k višji stopnji uresničevanja ideje delovanja nacionalnovarnostnega sistema Republike Slovenije. Denimo sodelovanje Republike Slovenije v Natovem Višjem odboru za civilno krizno načrtovanje (Senior Civil Emergency Planning Committee) in njegovih delovnih telesih (Odbor za civilno zaščito, Odbor za Načrtovanje prehrane in kmetijstva, Odbor za načrtovanje civilnega letalstva, Odbor za načrtovanje civilnih komunikacij, Odbor za industrijsko načrtovanje, Odbor za naftno načrtovanje, Odbor za načrtovanje oceanskega transporta, Odbor za evropski kopenski transport in Skupni odbor za nafto) je stvar delovanja in sodelovanja sedmih slovenskih ministrstev. Na določeni točki sodelovanja se je ugotovilo, da pretok informacij med ministrstvi (horizontalno) in celo vertikalno znotraj ministrstev ni bil zadosten za zagotavljanje usklajenega nastopanja v Natu. Z uresničevanjem predlogov za večjo povezanost med ministrstvi se je izboljšala tudi učinkovitost delovanja sistema civilne obrambe in v tem smislu nacionalnovarnostnega sistema Republike Slovenije.

Sklepne misli

Vsebina članka opozarja na dejstvo, da je Slovenija izpostavljena številnim transnacionalnim grožnjam varnosti, ki se zaradi njihove povezanosti utegnejo spremeniti v oborožene konflikte v njeni bližini. Temeljni nacionalni varnostni interes Republike Slovenije je v preprečevanju nastajanja groženj varnosti v drugih državah predvsem iz iste regije in v zaustavitvi njihovega transnacionalnega prenašanja, kar je možno tudi multilateralno z uporabo Natovih mehanizmov. Sodobni Nato v sodelovanju z državami partnericami ni več samo organizacija kolektivne obrambe, ampak predstavlja enega izmed ključnih evropskih stebrov zagotavljanja varnosti v neposredni sosesčini Republike Slovenije, kar potrjujejo izkušnje s kriznim upravljanjem na območju nekdanje Jugoslavije. Takoimenovana dvojna širitev Nata v smislu širitve funkcij in članstva je odgovor na sodobno ogrožanje varnosti in interes držav članic, da po koncu hladne vojne raje prilagodijo obstoječe varnostne mehanizme, kot pa ustvarijo povsem nove. Tako pač je in Slovenija na to ne more vplivati. Poleg tega pa Slovenija kot nečlanica Nata ne bo imela velikega vpliva pri odločanju o nekaterih temeljnih mednarodnih vidikih lastne varnosti.

Slovenija po mnogih indikatorjih trenutno ni vojaško ogrožena, zato na zaznavni ravni prevladujejo nevojaške grožnje varnosti. Vendar pa to ni razlog, da si ustvarimo iluzorno pojmovanje o nekakšnem permanentnem miru in o nepotrebnosti posedovanja oboroženih sil ter njihovega mednarodnega povezovanja. Že samo pogled v desetletno zgodovino slovenske samostojnosti je dobresedno prežet s pravimi vojnami v naši neposredni bližini: na Hrvaškem, v Bosni in Hercegovini, Makedoniji in na Kosovu.

Že samo sodelovanje Republike Slovenije z Natom prek mehanizma Akcijskega načrta za članstvo je posredno in neposredno prispevalo k nacionalni varnosti

naše države. Slovenija ne bi reformirala svojih oboroženih sil in obrambnega sistema, če si ne bi želela vstopiti v Nato. Iz omenjene želje je tudi začela z aktivnostmi v sklopu Akcijskega načrta za članstvo. V tem smislu je izboljševanje sistema nacionalne varnosti in obrambe paradoksalno in neločljivo povezano z željo po članstvu v Natu in pripadajočimi aktivnostmi.

LITERATURA

- Asmus, Ronald (1997): *NATO's Double Enlargement: New Tasks, New Members*, V: Clay Clemens (ur.), *NATO and the Quest for Post-Cold War Security*, London: Macmillan Press.
- Bertram, Christoph (1995): *Europe in the Balance: Securing the Peace Won in the Cold War*, Washington: Carnegie Endowment for International Peace.
- Buzan, Barry, Waever, Ole, de Wilde, Jaap (1998): *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers.
- Environment and Security in an International Context (1996), CCMS Pilot Project, Bruselj: Committee on Challenges of Modern Society, Dostopno prek www.nato.int, 16.3.1998.
- Lepgold, Joseph (1998): *NATO's Post-Cold War Collective Action Problem*. *International Security*, Let. 23, št. 1.
- Mandel, Robert (1999): *Deadly Transfers and the Global Playground: Transnational Security Threats in a Disorderly World*. Westport: Praeger.
- McCalla, Robert (1996): *Nato and the End of Cold War*, Nato Research Report, Bruselj.
- Membership Action Plan (1999), NAC, 23. do 25. april, Washington.
- Nacionalna strategija RS za vstop v Nato s prilogami (1998), Poročevalec DZ, št. 20, 17.3.
- Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o zagotavljanju sredstev za realizacijo temeljnih razvojnih programov obrambnih sil Republike Slovenije v letih 1994 - 2003 (2001), Poročevalec, št. 84, 20.10.
- Presenečenj v SV ne bo več (2001), Slovenska vojska, 21.12.
- Prezelj, Iztok (2000): *Varnost sodobne družbe kot večdimenzionalni pojav: Oblikovanje metodološkega modela proučevanja ogrožanja varnosti*, magistrsko delo, Ljubljana: FDV.
- Prezelj, Iztok (2001a): *Vojaško ogrožanje nacionalne in mednarodne varnosti po koncu hladne vojne*, Teorija in praksa, let. 38, št. 5.
- Prezelj, Iztok (2001b): *Nujnost medorganizacijskega sodelovanja pri zagotavljanju nacionalne in mednarodne varnosti*, V: Milan Pagon (ur.), *Dnevi varstvoslovja*, Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
- Resolucija o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti RS (1993), Uradni List RS, št. 71, 30.12.
- Resolucija o strategiji nacionalne varnosti RS (2001), Uradni List RS št. 56, 6.7.
- Rome Declaration on Peace and Cooperation (1991), Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the NAC in Rome, 7-8 November.
- Schulte, Gregory (1997): *Former Yugoslavia and the New Nato*. *Survival*, let. 39, št. 1.
- Slovenska mladina in vojaški poklic (2000), Ljubljana: Obramboslovni raziskovalni center.
- Slovensko javno mnenje (1990), Ljubljana: Obramboslovni raziskovalni center.
- Slovensko javno mnenje: Nacionalna varnost in mednarodni odnosi (1994/5). Ljubljana: Obramboslovni raziskovalni center.
- Slovensko javno mnenje: Nacionalna in mednarodna varnost (2002), Ljubljana, Obramboslovni raziskovalni center.
- Splošni dolgoročni program razvoja in opremljanja Slovenske vojske (2001), Uradni list, št. 97, 4.12.
- Strateški koncept zveze Nato (1999), NAC, 23. in 24. april, Washington.

Učinkovito vojsko hočemo sami in ne zaradi Nata (2001), Slovenska vojska, 21.12.
Zakon o tajnih podatkih (2001), Uradni list, št. 87, 8.11.